

УЛОГА РАЗГЛЕДНИЦА С ПРЕДСТАВАМА ЈАВНИХ СВЕЧАНОСТИ У ДИНАСТИЧКОЈ ПРОПАГАНДИ ПЕТРА I КАРАЂОРЂЕВИЋА

Апстракт: У августу 1907. године, краљ Петар I Карађорђевић је у пратњи краљевића Александра и свите посетио места која се налазе на путу од Брестовачке бање до Јагодине. Владару је приређен свечани дочек са елементима који су били карактеристични и за спектакле у време владавине династије Обреновића, а засновани су на европској пракси античких корена. Промена се уочава у примени нове династичке митологије у којој је истицан Први српски устанак и улога његовог вође и родоначелника династије, Карађорђа. Следећи идеју народног владара, краљ Петар је настојао да буде што присутнији у јавности. Ово је наметнуло и потребу да се активности владара популаризују. У ту сврху су, између осталог, коришћене и разгледнице, као масовни медиј погодан за пласирање идеја до најширих слојева становништва.

Кључне речи: јавне свечаности, разгледнице, Петар I Карађорђевић

Јавне свечаности, једно од најмоћнијих средстава обликовања мњења, ставова и веровања, константно су биле присутне у политичком животу европских земаља. Спектакл у служби величања суверена заснован је на европској пракси античких корена. Може се пратити од идеје тријумфалног уласка римских владара, преко позне антике, Византије и средњовековне Западне Европе, империјалних путовања у време ренесансе и барока, до његовог планског коришћења током XIX века.¹

У српској средини, корени спектакла налазе се у средњем веку, а најславнији узор била је ентрата цара Душана у Хиландар 1347/48. године.² У црквено-политичком програму Карловачке митрополије у XVIII

веку, спектакл је имао истакнуто место.³ По ослобођењу Србије, у XIX веку, ове свечаности добијају династичко-политичке садржаје и у функцији су изражавања политичких програма.⁴ Обреновићи их користе као моћно пропагандно средство помоћу кога се, путем ефемерних конструкција у садејству са делима уметности, ангажовано прослављала династија. Ступањем Карађорђевића на престо Србије, јавне свечаности и даље имају активну улогу у успостављању комуникације између владара и народа, као и пласирању одређених политичких ставова. Основна концепција спектакла из претходног периода остаје иста, а до промене долази у оквиру династичке митологије у којој се сада истиче Први српски устанак и родоначелник династије Карађорђе.

Будући да јавне свечаности карактерише ефемерност, њихови прикази на разгледницама и детаљни описи у дневној штампи обезбеђивали су им трајање и могућност да вредности које се њима потврђују допру до најшире јавности. У Србији су разгледнице у оптицају од краја XIX века, па се у циљу династичке пропаганде најпре користе у време владавине Александра Обреновића. Долазак Петра I Карађорђевића на престо, 1903. године, и његова владавина, поклапа се са експанзијом овог масовног медија који, осим на приватном плану, има активну

Транслација моштију српских средњовековних владара могла је имати форму церемонијалног адвента: Д. Поповић, Српска владарска *translatio* као тријумфални *adventus*, *Трећа југословенска конференција византолога*, Крушевац 10–13. мај 2000, Београд: Крушевац 2002, 189–190.

¹М. Тимотијевић, Визитација манастира Шишаговца у XVIII веку: прилог истраживању ефемерног спектакла, *Манастир Шишаговац*: зборник радова, Београд 1989, 341–366; М. Тимотијевић, Џефаревихев бакорез Св. Стефан Штиљановић и визитација манастира Шишаговца 1753. године, *Свеске Друштва историчара уметности*, бр. 18, Београд 1987, 93–105.

²М. Тимотијевић, Ефемерни спектакл за време кнеза Милоша и Михаила Обреновића, *Перистил*, бр. 31–32, Загреб 1988–1989, 305–312; Љ. П. Ристић, Краљеви у Краљеву, *Рудо Поље-Карановац-Краљево*, Београд: Краљево 2000, 233–247; Н. Макуљевић, *Ефемерни спектакл у мултикултуралном Београду: повратак Вучића и Петронијевића у Србију*, у: Београд у делима европских путописаца, Београд 2003, 169–185; Б. Мишић, Ефемерни спектакл: проглашење Краљевине Србије 1882, *Наслеђе*, књ. VI, Београд 2005, 85–106; Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, Београд 2006, 314–317; И. Борзан, *Репрезентативна култура и политичка пропаганда: споменик кнезу Милошу у Неготину*, Београд 2006, 100, 118–119.

* Јасмина Трајков, историчар уметности, Завичајни музеј, Јагодина

¹S. Mac Cormack, *Change and Continuity in Late Antiquity: The Ceremony of Adventus*, *Historia*, No. 21, 1972, 721–752; M. McCormick, *Eternal Victory: Triumphal Rulership in Late Antiquity, Byzantium and the Early Medieval West*, Cambridge 1990; R. Strong, *Art and Power; Renaissance Festivals 1450–1650*, Berkeley 1984; D. L. Unowsky, *The Pomp and Politics of Patriotism: Imperial Celebrations in Habsburg Austria, 1848–1916*, West Lafayette, 2005.

²Овај догађај представљен је на бакорезу манастира Хиландара који је извео Густав Адолф Милер 1743. као и на бакорезу непознатог мајстора из 1757. године: Д. Давидов, *Српска графика XVIII*, Београд 2006, 218 (сл. 226).

улогу у оквиру државне, династичке и националне пропаганде.⁵

Поводом путовања краља Петра I Карађорђевића од Брестовачке бање до Јагодине у лето 1907. године, јагодински издавачи Ђорђевић и Гилић штампали су разгледнице с представама јавних свечаности приређених поводом дочека краља.⁶ Јагодина је била последња станица на овом путовању, а краљ је први пут посетио ова места од доласка на власт.

* * *

Петар Карађорђевић је ступио на престо у Србији након свргавања династије Обреновића, маја 1903. године. Убиством краља Александра Обреновића и краљице Драге, војска је извела државни удар и прогласила кнежевића Петра Карађорђевића за краља Србије, што је својим избором потврдила Народна скупштина. После 45 година, Карађорђево потомство поново је дошло на чело српске државе, чиме почиње нови период у њеном развоју.⁷

Краљ Петар се од самог почетка своје владавине суочио са озбиљним препрекама. Следећи своја демократска схватања и уверења, уочио је да једино поштовањем уставности и законитости може управити земљу на пут развика, обезбедити унутрашњи мир и очувати престо.⁸ Демократски нагони и стремљења налагали су му да игра улогу помирителја између сукобљених група и политичких странака, просветитеља, саветника и учитеља народа. То је разлог што је често учествовао у јавном животу. Краља Петра је, због дугог изгнства, народ слабо познавао. Пред изборе који су заказани за 21. септембар 1903. године, на предлог Јована Авакумовића, тадашњег председника владе, кренуо је на прво путовање по земљи од доласка на власт. Тада је, путујући преко Младеноваца, Тополе, Аранђеловца и Крагујевца, стигао у Ниш. Краљ је на овај пут кренуо са читавом породицом, што је веома утицало на народ.⁹ Како пишу тадашње новине „свет је био усхићен дивним породичним призором“.¹⁰ Посебно је планирано заустављање у Тополи, симболичној престоници Карађорђевића, где се краљевска породица помо-

лила на гробу Карађорђа и осталих предака.¹¹ У идеолошким основама овакве политике, исказивањем поштовања према прошлости потврђивали су се садашњост и лични владарски ауторитет. Краљевска породица је из Ниша одлазила у дневне посете Пироту, Врању, Алексинцу и Прокупљу, а посетили су и Чегар где је одржан помен борцима који су на том месту погинули у време Првог српског устанка.

Већ ово путовање, које је свакако пажљиво припремљено, показује основни циљ који је требало постићи, а што ће бити уочљиво и у посетама краља другим деловима Србије. Преко путовања и говора, краљ је исказивао своје присуство у јавности, а уједно је то био најбољи начин на који би се приближио народу, стекао његово поверње и наклоност.¹² Како је династија Обреновића имала јако упориште у окрузима југозападне Србије, од ослобођења тих крајева 1878. године, популарисање новог владара је започело управо у овим областима. У говору који је одржао у Нишу, краљ Петар је и истакао да доласак у овај град представља „прву, нераздвајну везу између вас и мојега Дома, први доказ заједнице владоца и народа, уједињених у светој служби отаџбини и васколиком српству“.¹³ У Нишу је краљ Петар повео коло на народном весељу које је организовано у порти цркве Св. Пантелејмона. Исто је, неколико дана раније, учинио кнез Павле у време боравка краљевске породице у Тополи. Овај поступак је био пропраћен одушевљењем окупљеног народа.¹⁴

Краљ Петар је након првог путовања по Србији 1903. године, које је било веома успешно, путовао и по другим деловима земље, о чему је штампа редовно извештавала. Осим тога, био је присутан на различитим манифестацијама и јавним догађајима, а ове активности владара популарисане су и издавањем разгледница.

* * *

У лето 1907. године, краљ Петар је, у пратњи председника владе Пашића, министра унутрашњих дела Настаса Петровића и свите, дворским возом отпутовао за Брестовачку бању, а краљевић Александар му се

⁵Ј. Пераћ, *Разгледнице у Србији 1895–1914*, каталог изложбе, Музеј примењене уметности, Београд 2009, 7–24, 267–275.

⁶Грујић, *Разгледнице Јагодине из збирке Завичајног музеја 1901–1940*, *Корени*, књ. IV, Јагодина 2006, 103.

⁷Д. Р. Живојиновић, *Краљ Петар I Карађорђевић*, књ. 2, Београд 1990, 10–47.

⁸Д. Р. Живојиновић, *н.д.*, 10–116.

⁹Осим појаве портрета престолонаследника Ђорђа, принцезе Јелене и краљевића Александра у штампи 1903. године, књижара Рајковић и Ђуковић из Београда је штампала и пустила у продају фотографију у форми плаката са ликовима краља Петра и његове деце, Г. Малић, *Милан Јовановић : фотограф*, каталог изложбе, Галерија Српске академије наука и уметности, Београд 1997, 113.

¹⁰Српске новине, год. LXX, бр. 219, 13. август 1903.

¹¹Исто.

¹²У једном од говора који је одржао током путовања у лето 1907. године истакао је: „Ја сматрам за своју владалачку дужност да будем стално у додиру са мојим драгим народом, и..., ја се трудим походити што више места наше лепе Отаџбине. Вршећи ову дужност ја сам увек био срећан да нађем одушевљен дочек мојих драгих Срба, и да се уверим да ми мој народ обилато враћа ону велику љубав коју ја према њему у срцу носим.“, *Српске новине*, год. LXXIV, бр. 178, 10. август 1907.

¹³Наведено према: Д. Р. Живојиновић, *нав. дело*, 64.

¹⁴О народном колу са владаром на челу: М. Тимотијевић, Јубилеј као колективна репрезентација : прослава 50-годишњице Таковског устанка у Топчидеру 1865. године, *Наслеђе*, књ. 9, Београд 2008, 21.

придружио једанаест дана касније. Након једномесечног одмора у бањи, краљ и краљевић са свитом кренули су 6. августа 1907. године у обилазак места која се налазе на путу од Брестовачке бање до Јагодине, где их је чекао воз којим би се вратили у Београд. Пре поласка, пред кућом у којој су одсели, окупио се народ, бањски гости и сељаци брестовачке општине. Прангије су означиле полазак, а потом су се на степеницама старог конака појавили краљ и краљевић. Након поздрављања, уз велику пратњу у којој су били угледни грађани из Зајечара, као и председник општине брестовачке и начелник среза зајечарског, кренули су на пут.

Прва станица је била у месту Злот. Краља је поздравио председник општине и народ који се окупио у великом броју. Краљ и краљевић су отишли у цркву и кратко време присуствовали богослужењу. Потом је неколико угледних грађана Бољевца одржало поздравне говоре. Праћен усклицима окупљеног народа, краљ је наставио пут.

Следеће заустављање било је у Подгорцу, испред цркве и школе. Као у претходном месту, и овде се окупило мноштво народа. Краљ је најпре присуствовао богослужењу у цркви, а потом у порти разговарао са окупљеним сељанима. Посебно се у разговору задржао са учитељем, информишући се о напредовању деце, стању у здравству и привреди. Затим је разговарао са децом.

Након пола сата, настављено је путовање до места Валакоње где је народ дочекао краља пред украшеним вењакком. Владара је поздравио старац који је нагласио како се сећа дочека који је у овом месту приређен кнезу Александру Карађорђевићу, оцу краља Петра. Старац је замолио краља да дозволи да га један петогодишњи дечак пољуби у руку како би и он запамтио први долазак краља Петра у Валакоње. Следио је разговор са учитељима и учитељицама о образовању деце.

Следећа станица је био Бољевац где су краљев долазак најавиле прангије и црквена звона. Варошица је била окићена заставама, а по улицама се окупио народ. Краљ и краљевић су најпре присуствовали богослужењу, а потом су отишли у среску кућу где је под хладњаком одржан поздравни говор. Уследио је краћи одмор, а затим су бројни угледни грађани Бољевца испратили краља до границе среза бољевачког.

У следећој станици, Лукову, дочек је организован пред црквом где је краљ присуствовао краћем богослужењу. Након тога је разговарао са окупљеним народом, слушао жалбе и давао им упутства за решавање проблема.

Нешто дуже заустављање предвиђено је у месту Стража код Честобродице. Краља су дочекали становници околних села, а поздравили ученици основних школа обучени у свечана одела и постројени у два реда. Код сеоске механе је био подигнут „ванредно леп“ вењак и ту је приређен ручак за 44 особе. Након ручка, народ је заиграо коло, а краљ се придружио окупљеном народу и разговарао о њиховим проблемима и потребама. Пред полазак, девојке су краљева кола окитиле цвећем.

На уласку у срез параћински, краља су дочекали изасланици у пратњи ескадрона народних коњаника. На путу до Параћина, краљ се зауставио у местима Св. Петка и Мутница где га је поздравио окупљени народ. У Мутници су девојке предале букете цвећа краљевићу, а кола окитиле венцима. При проласку кроз Честобродицу, краљ је посматрао изградњу железнице.

Напокон, после тринаест сати путовања, краљ и краљевић са свитом приспели су у „лепо украшен и окићен“ Параћин где им је приређен „величанствен дочек“. На улазу у варош, у име грађана, поздравни говор је одржао председник општине. Улице кроз које је краљ пролазио биле су пуне народа који га је поздрављао, а куће окићене заставама. На улазу у варош и на пијаци био је подигнут славолук. Краљ се одвезао до цркве, одакле је, након богослужења, у пратњи краљевића и свите, пешице отишао до куће где је био смештен. Увече је, у част доласка краља, општина приредила вечеру, након које је уследило народно весеље које је трајало до дубоко уноћ.

Ујутру се народ окупио испред куће у којој је боравио краљ, испред цркве и у главној улици. Краљ је најпре примао депутације, а потом је припремљен ручак за 30 званица. Полазак гостију у обилазак околине огласиле су прангије. Краљ је посетио брдо на коме се налази шанац из периода Првог српског устанка, где је 1806. године Карађорђе однео победу над Хафис-пашом. Под подигнутим вењакком краљ је поздрављен песмом коју је извела параћинска певачка дружина, а поздравни говор је одржао потпредседник параћинске стрељачке дружине. Кућа у којој је рањен Хафис-паша била је обележена великом заставом. Краљ се потом одморио у оближњем винограду, чији га је власник послужио грођем. Следио је обилазак градилишта фабрике стакла, где су краља поздравили радници „млади Маћедонци и старо-Србијанци“.¹⁵

¹⁵ Српске новине, год. LXXIV, бр. 177, 9. август 1907.

Увече је организована бакљада. Њен почетак су огласиле прангије. Бакљада, праћена музиком, кренула је са пијаце, а кад се приближила цркви, краљ је изашао на трибину која је подигнута пред кућом где је одсео. Следили су свечани говори, а потом је организована вечера за 115 особа на којој су били „виђенији грађани свију редова из Параћина, и из целог среза“.¹⁶

Следећег дана, ујутру, краљ је у пратњи министра унутрашњих дела обишао штаб пуковске команде, а затим се провезао кроз главне улице Параћина. Дуж улица краља је поздрављао окупљени народ. На ручку, који је потом приређен, било је преко стотину званица – угледних грађана Параћина. Пре поласка из града, краљ је пешице отишао до цркве где је одржано кратко богослужење. Затим је уз пратњу народних посланика, председника општине и угледних грађана кренуо за Ћуприју.

Пред мостом на реци Раваници, дочекали су га изасланици ћупријског грађанства на челу са председником општине који је одржао поздравни говор. Краљ је пешице прешао мост, где су га дочекале госпође и госпођице из Ћуприје, од којих је једна предала букет цвећа краљевићу Александру. Краљ се одвезао до цркве кроз главну градску улицу која је била окићена заставама и славолуцима. Поздрављао га је окупљени народ. На улазу у цркву, краља су поздравили ученици основних школа. После краћег богослужења, краљ се одвезао до куће где му је припремљен стан.

Увече је из градског парка кренула бакљада праћена војном музиком. Улица кроз коју је бакљада пролазила била је осветљена лампионима и бенгалском ватром. Бакљада се зауставила и постројила код трибине која је подигнута пред кућом у којој је краљ одсео. Уследили су говори и вечера на којој је било присутно 85 званица. Весеље и осветљење вароши трајало је до касно у ноћ.

Следећег дана, око куће у којој је одсео краљ окупило се мноштво људи одевених у празнично одело. Краљ је током преподнева примао депутације. Затим је, у пратњи краљевића, разгледао касарну, инжењерски арсенал и магацин, а потом се провезао по граду. Дуж улица којима се кретао поздрављао га је окупљени народ. Следио је ручак на који је позвано 40 угледних грађана Ћуприје. Увече је Музика краљеве гарде приредила у гостионици „Уједињење“ концерт коме су присуствовали краљевић, министри и бројно грађанство.

Пре поласка из Ћуприје, краљ је присуствовао богослужењу у цркви, а на изласку из града чекала га је постројена почасна чета. На путу до Манасије, краљ се најпре, непланирано, задржао у Добричеву, где је разгледао ергелу, а следеће заустављање је било на Иванковцу, попришту значајне битке с почетка Првог српског устанка. Краља је дочекао окупљен народ, а један старац му је описивао ток ове битке.

Пре уласка у Деспотовац, краљ се задржао на граници среза параћинског и деспотовачког где је разговарао са окупљеним народом. Деспотовац је био окићен зеленилом и славолуцима, а на уласку у варошицу подигнут је хладњак пред којим је краља дочекао окупљен народ. Краљ се овде кратко задржао, а његов полазак према Манасији огласиле су прангије. Долазак владара у манастир најавила су црквена звона. Уследило је кратко богослужење, а потом разгледање манастира. Под вењакком, подигнутим у порти, приређена је вечера. Ујутру се у манастиру окупио народ из Деспотовца и околине. За време ручка, коме је присуствовало 40 званица, певала је свилајначка певачка дружина, а после ручка уследило је народно весеље. Пре поласка, краљ је ушао у цркву и помолио се Богу, а манастиру је оставио прилог.

Из Деспотовца је краљ стигао у Медвеђу, где га је народ дочекао у црквеној порти и пред њом. Поздравио га је и ескадрон народне коњице „у строго војничком држању“.¹⁷ После кратког богослужења, краљ је разговарао са окупљеним народом, а посебну пажњу је посветио ђацима.

Следећа станица била је у месту Велики Поповић. У украшеној варошици, краља је народ дочекао пред декорисаним хладњаком. Поздравни говор одржао је председник општине и понудио краљу хлеб и со. Владар је потом разговарао са окупљеним народом. Сличан дочек приређен је и у Глоговцу.

Јагодинци су краља најпре дочекали на путу између села Рибаре и Јагодине где је подигнута украшена трибина. Поздравни говор одржао је Михајло Косовљанин, угледни грађанин, радикалски посланик и власник Јагодинске пиваре. Полазак владара према граду најавиле су прангије.

Јагодина је била окићена зеленилом и укршена славолуцима са патриотским натписима и тробојкама. Између зеленила светлели су разнобојни лампиони, а на неколико места горела је бенгалска ватра и запаљена луч.

¹⁶Исто.

¹⁷Српске новине, год. LXXIV, бр. 182, 15. август 1907.

Праћен усклицима окупљеног народа, краљ је стигао до цркве. На улазу га је дочекало свештенство. Следило је краће богослужење, потом је свештеник одржао патриотски поздравни говор. Краљ се затим одвезао до куће Михајла Косовљанина, где му је припремљен смештај. Овде је краља такође дочекао окупљен народ, а према почасној чети краљеве телесне гарде био је постројен ескадрон одбране народне коњице са заставом коју је барјактар држао оборену према земљи. Краљ је био задовољан „потпуним војничким држањем народних коњаника“, па их је неколико пута војнички поздравио. Увече је приређена вечера за тридесет званица у кући Косовљанина. Сутрадан је започео пријем делегација, након чега је краљ, у пратњи краљевића Александра и свите, обишао барутне магацине у Винорачи, селу надомак Јагодине. По повратку у град, приређен је ручак за четрдесет званица – грађана Јагодине и појединих срезова. Поподне је краљ посетио Учитељску школу и расадник, а затим у црквеној порти присуствовао народном весељу. Краљ је седео под украшеним хладњаком који је за ову прилику био подигнут, али се убрзо придружио народу и започео разговор.¹⁸ Увече је приређена бакљада. У граду су горела сва светла на прозорима и упаљени су бројни лампиони. Почетак бакљаде означиле су прангије, на челу је ишла Музика краљеве гарде, а иза бакљаде јагодинска певачка дружина са својом заставом. Бакљаду је дочекао окупљени народ код трибине која је подигнута испред куће у којој је краљ одсео. Краљ и краљевић су се убрзо појавили на трибини, а народ им је дуго клицао. Као и у Параћину и Ђуприји, следили су говори, а затим је јагодинска општина у част доласка краља у Учитељској школи приредила банкет за 100 особа. Позвани су грађани Јагодине из свих редова и угледни сељци из околине. После банкета, Музика краљеве гарде је приредила концерт на пијаци, коме је присуствовао краљевић Александар. У свим гостионицама и кафанама трајало је народно весеље до дубоко у ноћ. Сутрадан се народ окуплио пред црквом и на улицама. Полазак краља и краљевића на богослужење и повратак у стан оглашавано је пуцањем прангија. Уследило је примање делегација, а онда је краљ са свитом отишао на Ђурђево брдо где су опет поменути Карађорђе и борбе из Првог српског устанка. Следио је обилазак пиваре, а потом ручак за четрдесет званица.

Полазак краља за Београд огласиле су прангије. Народ се већ окупио око цркве и железничке

станице. Пре поласка, краљ је обдарио све раднике у пивари, присуствовао богослужењу у цркви, а потом се одвезао на железничку станицу где га је чекао дворски воз. На путу до Београда, на станицама и дуж пруге, краља је поздрављао окупљени народ. Воз се зауставио у Младеновцу где се краљ неко време задржао у разговору са окупљеним народом.¹⁹ У Београду је краља дочекала постројена почасна чета са војном музиком, а пред краљевом чекаоницом министри, државни саветници и други великодостојници, као и принц Павле. На перону је био окупљен и народ који је клицао краљу.

* * *

Концепт јавних свечаности приређених поводом дочека краља Петра није се разликовао од сличних манифестација приређиваних у Србији током XIX века. У мањим местима краљ је дочекан испред цркве, где је након молитве разговарао са окупљеним народом. У местима где је предвиђен краћи одмор путника, подигнуте су декорисане сенице. У овом делу свечаности посебну улогу су имали школа и деца. Током XIX века развила се нова друштвена свест која је детету признавала посебност, па се тако и положај детета променио. Она су виђена као настављачи дела својих предака.²⁰ Краљ Петар се посебно залагао за образовање деце, морално васпитање, развијање осећаја патриотизма и бољу хигијену. Посебан значај у том раду видео је у школи која би требало да буде место где се деца уче моралу, раду и оданости својој отаџбини.²¹

У градовима Параћину, Ђуприји и Јагодини свечаност је имала три сегмента: дочек владара на уласку у град, богослужење у цркви и свечаност пред зградом у којој ће владар одсести. Декорацију су чиниле тробојке, сенице, цвеће, зеленило, славолуци, трибине, лампиони и бенгалска ватра.²² Програм свечаности садржао је и посете местима везаним за значајне догађаје из Првог српског устанка.

Први сегмент церемоније на улицама заснован је на традиционалном уласку владара и идеји његовог тријумфа.²³ Свечани улазак владара у градове носио је у себи симболичну праслику Христовог уласка у Јерусалим,

¹⁸ *Српске новине*, год. LXXIV, бр. 180, 12. август 1907.

¹⁹ *Политика*, 13. август 1907, 2.

²⁰ *Childhood in South East Europe : Historical perspectives on Growing Up in the 19th and 20th Century*, Ed. by S. Naumović, M. Jovanović, Belgrade : Graz 2001; В. Симић, *Свет детета и његова слика у српској уметности 19. века*, у: *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, приредили А. Столић и Н. Макуљевић, Београд 2006, 133-136; Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, 121.

²¹ Д. Р. Живоиновић, *нав. дело*, 133, 134.

²² О употреби, класификацији и функцији политичких симбола: Ј. Ђорђевић, *Политичке светковине и ритуали*, Београд 1997, 102-106.

²³ М. Тимотијевић, *Визитација манастира Шишатовца у XVIII веку*, 362, 365; *Исти*, *Ефемерни спектакл за време кнеза Милоша и Михаила Обреновића*, 306; Н. Макуљевић, *Ефемерни спектакл у мултикултуралном Београду : повратак Вучића и Петронијевића у Србију*, 175; Б. Мишић, *н. д.*, 96-97.

1. Долазак Њ. В. краља Петра I у цркву у Јагодини, 1907, Завичајни музеј Јагодина, инв. бр. 09-109
 1. The Arrival of His Majesty the King Petar I to Church in Jagodina, 1907, Regional Museum of Jagodina, inv. no. 09-109

уз присутно поређење које изједначава владара и Христа.²⁴ Краљ Петар је, у градовима које је 1907. посетио, дочекиван на њиховом улазу где је подигнут славолук. Ове привремене конструкције су биле подигнуте и на пијаци, као и у близини куће у којој је планирано да краљ одседне. На разгледници из збирке Завичајног музеја у Јагодини на којој је представљен простор испред јагодинске цркве, види се славолук подигнут у част доласка краља. (сл. 1) Украшен је зеленилом и тробојкама, а на врху је двоглави орао са штитом на грудима, на коме су крст и оцила. Испод грба је транспарент са натписом „Живео краљ Петар и његов дом“, лево и десно од натписа налази се грб Краљевине Србије, а на стубовима славолука портрети краља и престолонаследника. Према опису Драгољуба Петровића, дугогодишњег управитеља Мушке учитељске школе у Јагодини, слично је изгледао и славолук подигнут на улазу у Јагодину, с тим што је на транспаренту који се на њему налазио исписан поздрав добродошлице.²⁵ На славолуку који је подигнут у Ђуприји, у близини куће у којој је одсео краљ, постављен је натпис: „Боравак Твој у нашој средини нека ти само

пријатност чини“. По описима из ондашње штампе, остали натписи на славолуцима били су патриотског карактера.²⁶

Након поздравног говора градских представника, следила је возња главном градском улицом до цркве.²⁷ Овде започиње други сегмент свечаности у коме се испољава православна црквена традиција, али и истиче црква као центар духовне моћи. Присуствовање служби у цркви обављало се у свим местима у којима се краљ заустављао и пред одлазак из места где је одседао. Црквени ритуал је био срж сваке јавне свечаности. У чину благодарења истиче се захвалност богу за сваку људску активност. Црквени чин, такође, може да има и одређено политичко значење.²⁸ Имајући у виду велики ауторитет који је црква уживала код Срба, као и у православном

²⁴R. Strong, *н. д.*, 7-11, посебно 10.

²⁵Д. Ђ. Петровић, Краљ Петар у Јагодини, *Наш завичај*, св. 1, Јагодина 1936, 7-8.

²⁶О тријумфалној капији као месту за изношење политичких ставова: Б. Мишић, *н. д.*, 97; Н. Макуљевић, Ефемерни спектакл у мултикултуралном Београду : повратак Вучића и Петронијевића у Србију, 182.

²⁷Обичај да се краљ провезе улицама града води порекло из ренесансне традиције античких корена, која је везана за посете владара градовима након победе и ратних похода: R. Strong, *н. д.*, 40-50.

²⁸„Србин у Србији држи да је православна вера обележје српске народности, и како је он с тога зове и српском вером. Овакав поглед народа нашега у Србији на православну веру једини је био у стању и учинити, да православна црква буде од онако замашнога утицаја на сам политички му живот, и управо на целу историју његову, од како је православље примио.“: В. Карић, *Србија, опис земље, народа и државе*, Београд 1887, 543.

свету уопште, одобравање политичких чиновца од стране црквених поглавара било је од велике важности.²⁹ У православним европским земљама где су национално и верско осећање тесно повезани, цркве су функционисале као јавни објекти и средишта живота нације.³⁰ Краљ Петар је био искрени верник, а за православну цркву и свештенство предвиђао је значајну улогу у општем народном препороду.³¹ Себе је постављао за пример доброг верника, а од цркве очекивао да буде покретачка снага у искорењивању слабости друштва.³² У току овог путовања, краљ Петар је посетио и манастир Манасију, где је преноћио и примио депутације.

Трећи сегмент свечаности одигравао се увече пред кућом у којој је краљ одсео. Градске улице су биле осветљене лампионима, бенгалском ватром и запаљеном лучи до дубоко у ноћ. Обавезан елемент овог дела свечаности била је бакљада која је кретала са главног градског трга, односно пијаце. Праћена музиком, заустављала се код трибине која је подигнута пред кућом у којој је краљ одсео. Светлосна симболика је означавала почетак новог политичког доба, рађање „новог дана“, односно излазак из света таме у свет светлости и благостања.³³ Након бакљаде, следио је поздравни говор који је држао неко од истакнутих грађана, а потом и обраћање владара.

Свечан говор је средишњи елемент свих јавних церемонија. Они који су одржавани приликом посета краља Петра коришћени су у политичко-државну сврху. Објављивани су у описима краљевог путовања у дневним новинама. Поздравни говори имали су сличан концепт. Најпре су описиване борбе против Турака у време Првог српског устанка и заслуге Карађорђа, спаситеља српске нације, а затим је истицано благостање које је завладало од доласка краља Петра „кога је провиђење даровало

Србији“ и оданост грађана краљу.³⁴ Поједини говорници позивали су на ослобођење остале „заробљене браће“. Краљеве говоре чинила су два основна елемента: први, исказивање жеље владара да непрекидно буде у непосредном контакту са својим народом и други, да земљом влада као доследан уставни владар, с обзиром на то да је на престо Србије дошао „са Уставом у руци“. Краљ је позивао на слогу и здруженост свих око престола и истицао љубав која постоји између њега и народа.³⁵

Обавезни део јавних свечаности било је организовање свечане вечере и народног весеља. Свечани заједнички обед близак је обредном чину, својеврсном приношењу крвне жртве.³⁶ Третиран као симболички чин, имао је улогу да покаже чврсту слогу заједнице, солидарност и јединство владара и народа.³⁷ Томе у прилог иде и податак да су вечери присуствовали грађани „из свих редова“ и сељаци из околних срезова, дакле сви друштвени слојеви. Након вечере уследило је народно весеље које је трајало до дубоко у ноћ. Настojeћи да што више придобије симпатије, краљ Петар се, после формалног дела свечаности, придруживао народу и разговарао о њиховим проблемима. Постављао се као васпитач који даје упустава и поуке о друштвеном моралу.³⁸

Гозбе, радост, весеље, игра и музика допуњују официјелни део свечаности осећањима која имају улогу у појачавању и бољем пријему порука које треба пренети. Истовремено се ствара осећај пријатности који подстиче позитивне емоције и ставове. Главни циљ је успоставити истинско осећање заједништва. Такође, народно славље указује и на масовни карактер свечаности, пропагандно ангажовање читаве заједнице, где се у „општем слављу“ народа потврђују и величају одређени друштвени идеали.³⁹ У овом, неформалном, делу свечаности се успоставља директна комуникација народног владара и народа.⁴⁰

²⁹ О политичком значењу црквеног чина: Н. Макуљевић, Ефемерни спектакл у мултикултуралном Београду : повратак Вучића и Петронијевића у Србију, 177-178; У време проглашења Краљевине Србије: Б. Мишић, н. д., 88, 91.

³⁰ Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, 265-268; О цркви која добија значење националног споменика: Љ. Ненадовић, О споменицима, *Шумадинка*, бр. 23, Београд, 23. II 1857, прештампао у: Д. Тошић, Идеје и расправе о Карађорђевој споменику у документима српске штампе 1857. године, *Годишњак Музеја града Београда*, књ. XXXII, Београд 1985, 143; М. Тимотијевић, Херој пера као путник : типолошка генеза јавних и националних споменика и Валдецова скулптура Доситеја Обрадовића, *Наслеђе*, бр. II, Београд 2001, 39; М. Тимотијевић, Религиозно сликарство као историјска истина, *Саопштења*, св. 34, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд 2002, 361-388, 370; И. Борозан, н. д., 381-384.

³¹ О односу краља Петра према вери: Д. Р. Живојиновић, н. д., 69, 126-131.

³² *Исто*, 126-127.

³³ О симболици светла: М. Тимотијевић, Визитација манастира Шишовца у XVIII веку : прилог истраживању ефемерног спектакла, 362; Н. Макуљевић, Ефемерни спектакл у мултикултуралном Београду : повратак Вучића и Петронијевића у Србију, 178; Б. Мишић, н. д., 91.

³⁴ За мит о спаситељу у националној идеологији: Р. Жирарде, н. д., Београд 2000, 71-109, посебно 75, 81-82. О месту хероја у формирању националне идеологије: А. D. Smith, *The Ethnic Origins on Nations*, Cambridge, Massachusetts 1996, 192-196. О коришћењу мита о спаситељу у српској средини 19. века: М. Тимотијевић, Мит о националном хероју спаситељу и подизање споменика кнезу Михаилу М. Обреновићу III, *Наслеђе*, књ. IV, Београд 202, 45-77.

³⁵ Упореди: Д. Р. Живојиновић, н. д., 116-117.

³⁶ Ј. Ђорђевић, н. д., 35; Н. Макуљевић, н. д., 182-185.

³⁷ Р. Жирарде, н. д., 162-164; Е. Canetti, *Masa i moć*, Zagreb 1984, 50-51; М. Тимотијевић, Јубилеј као колективна репрезентација : прослава 50-огодишњице Таковског устанка у Топчидеру 1865. године, 20.

³⁸ *Исто*, 121, 137; О владару у улози васпитача: Р. Жирарде, *Политички митови и митологије*, Београд 2000, 96.

³⁹ Ј. Ђорђевић, н. д., 114-117, 180-183; О слављеничкој маси: Е. Canetti, н. д., 50-51.

⁴⁰ М. Тимотијевић, Јубилеј као колективна репрезентација : прослава 50-огодишњице Таковског устанка у Топчидеру 1865. године, 21-22.

Штампа је забележила одржавање два концерта у Ћуприји и Јагодини где је свирала Музика краљеве гарде. У Ћуприји је концерт одржан у гостионици, а у Јагодини на пијаци. Репертоар свiran на овим концертима није познат.⁴¹

Посета владара овом делу Србије обухватала је обилазак оних места која су везана за борбе Карађорђевић устаника у време Првог српског устанка. Јагодинска и Ћупријска нахија имале су изузетан значај током целог устанка, а посебно на његовом почетку.⁴² Приликом посете брда на коме се налазио шанац из устаничког времена, били су присутни чланови параћинске стрељачке дружине. Краљ Петар је посебну пажњу посвећивао Стрељачком савезу и стрељаштву уопште, које је сматрао корисном припремом за будуће војнике, браниоце земље.⁴³

У династичкој пропаганди Карађорђевића истиче се Први српски устанак и његов вођа и родоначелник династије, Карађорђе. Култ Карађорђа започиње још у време Првог српског устанка, а средином XIX века истицан је као један од најзначајнијих српских националних хероја.⁴⁴ У време власти кнеза Александра Карађорђевића (1842–1858) дошло је до подстицања овог култа у Србији, да би се у време владавине краља Петра I Карађорђевића снажно развио.⁴⁵ После убиства краља Александра и краљице Драге, политичке околности су биле изразито неповољне. Србија је била подвргнута санкцијама, а легитимитет владара био је оспораван. Краљ Петар је зато морао да инсистира на легитимитету сопствене власти који се заснивао на заслугама његовог претка Карађорђа. Истицање његове улоге у српској историји, уз указивање на право Карађорђевић потомака

на српски престо, било је и у функцији учвршћивања популарности краља и династије.⁴⁶

Пре поласка из Јагодине за Београд, краљ је обдарио све раднике пиваре. Ово је још једно од општих места јавних свечаности, где је давање милостиње требало да изрази милосрдност владара. Према хришћанском схватању, земаљски владар не само што је Богу одан и служи га, већ на једном вишем нивоу реалности представља слику Бога на земљи.⁴⁷ После основног задатка – службе Богу – хришћански владар има према својим поданицима обавезе које се састоје у поштовању закона, успостављању правде и мира и заштити пастве. Онај чији је задатак да управља другима мора се и сам подвргнути одређеној дисциплини. Од њега се, пре свега, очекује да досегне одређене моралне и религиозне квалитете. Једна од личних вредности које владар треба да има јесте милосрђе.⁴⁸

* * *

У време прихватања разгледница у поштанском саобраћају Краљевине Србије, од 1896. надаље, појављују се и оне са представама јавних свечаности политичко-династичког карактера. Активности краља Петра, почевши већ од његовог доласка у Србију јуна 1903. године, праћене су издавањем разгледница.⁴⁹ Тако је и његов боравак у Јагодини, последњој станици на путовању у лето 1907. године, увековечен на разгледницама које су штампане овом приликом.

Модерне националне државе, а посебно оне које су произашле из револуционарног процеса, постављају у први план своје симболичне политике идеју народа и народног владара. Доследно томе, оне су тежиле да изнађу одговарајуће комуникационе форме које би омогућиле успостављање директног перформативног односа између ових двају идентитета. У политичким теоријама модерних држава суверенитет владара и његова моћ нису више били заснивани на божанској, него

⁴¹Музику краљеве гарде основао је Станислав Бинички 1904. године. Он је допунио некадашњи Београдски војни оркестар музичарима који су изводили симфонијски програм. Репертоар домаћих оркестара и певачких дружина је поред европског класичног садржао и српску музику. Концерти су се одржавали у кафанама јер није било специјализованих, концертних, сала, посебно у мањим местима. Од последње деценије 19. и прве деценије 20. века, музички живот је почео да се одвија и под ведрим небом. Музика је могла имати и политичко-пропагандну улогу, а њена национална ангажованост је уочљива у раду многих композитора. Уп. Д. Стојановић, *Калдрма и асфалт : урбанизација и европеизација Београда 1890-1914*, Београд 2008, 291-293; Х. Хердер, *Европа у деветнаестом веку*, Београд 2003, 470-474; А. Д. Смит, *Национални идентитет*, Београд 1998, 146-147, 200.

⁴²Д. Јовановић, *Јагодинска, Ћупријска и Параћинска нахија у Првом српском устанку*, *Корени*, бр. II, Јагодина 2004, 7-113, посебно 17-45.

⁴³Д. Р. Живојиновић, *н. д.*, 138-139.

⁴⁴Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, 96-98.

⁴⁵А. Ујес, *Карађорђе у драми и позоришту*, Галерија САНУ, књ. 8, Београд 1970, 17-169; М. Јевтовић, *Споменик Карађорђу Пашка Вучетића, Наслеђе*, књ. III, Београд 2001, 181-191; Ј. Пераћ, *н. д.*, 332.

⁴⁶Ова идеја исказана је и у програму првобитног троделног владарског престола у маузолеју Карађорђевића на Опленцу, где је, по нацрту Паје Јовановића, на средишњем наслону представљен допојасни лик Карађорђа израђен у техници мозаика, упор. Н. Макуљевић, Прилог познавању сликаних програма владарских тронов у Србији (1804–1914), *Саопштења*, св. XXV-XXVI, Београд 1995-1996, 234; М. Јовановић, *Опленцац : Храм Светог Ђорђа и маузолеј Карађорђевића*, Топола 1989, 70-71, сл. на стр. 73; М. Тимотијевић, Паја Јовановић, каталог изложбе, Галерија САНУ, Београд 2010, 166-167.

⁴⁷С. Дечанац, *Владацац и народ*, Београд 1897, 2-4.

⁴⁸С. Марјановић-Душанић, *Rex imago dei : о српској преради Агапитовог владарског огледала, Трећа југословенска конференција византолога*, Крушевац 10-13. мај 2000, Београд : Крушевац 2002, 135-137; О концепту идеалног владара у српској средини : И. Борозан, *н. д.*, 346-354.

⁴⁹Ј. Пераћ, *н. д.*, 271-274.

на народној вољи. Сходно томе, модерне политичке свечаности засноване су на идеји колективног представљања у којој се тело државе и тело народа постепено прожимају у колективно државно-народно тело. Тако је и у јавним свечаностима које су одржаване у време владавине Петра I Карађорђевића уочљиво да нема дистанце између тела државе и тела народа.

Битна промена у односу на стару политику династичких пропагандних програма дошла је са новом, демократизованом структуром владаревог симболичног лика. Он више није превасходно божији изабраник, него владар државе, предводник народа, први међу онима који раде за општу добробит. Слабљење ауторитета идеје о небеском пореклу врховне власти владара и увођење грађанства у јавну политичку сферу наметнуло је потребу за новом званичном репрезентативном културом како би се обезбедила егзистенција и стабилност новоуспостављеном поретку. У српској средини овакво схватање је било присутно од времена друге владавине Михаила Обреновића (1860-1868).⁵⁰

Оно што је уочљиво у европским монархијама, током друге половине XIX века, то је да владар више него икада раније постаје јавна личност. Сходно томе, стваране су прилике у којима би могао да буде присутан у јавности. Посебно су од значаја били догађаји у владарској породици везани за рођење, венчање или погребне. Они су омогућавали емоционално поистовећивање поданика с владарем. Крунисања и јубилеји су били, са друге стране, прилика за националне прославе у којима су се вербално и визуелно могло конкретизовати национално јединство. Један од начина, за неке владаре и најпогоднији, да буду присутни у јавности била су и путовања по земљи.⁵¹

Велику улогу у обезбеђивању популарности владара имали су медији. Осим описа у штампи, од значаја су биле и визуелне представе, као и предмети материјалне културе који су почели систематски да се производе. Њиховим пласирањем побуђивало се интересовање народа према владајућој династији.⁵² Као масовно, јефтино и брзо средство комуникације,

разгледнице су биле најефектнији начин да визуелно уобличена идејна порука допре до најширег дела јавности. Због тога су коришћене као вид династичке пропаганде, репродуковањем портрета владара и његове породице, снимака јавних свечаности династичко-политичког карактера, као и значајних топоса владајуће династије.⁵³ Имале су улогу у настојању да се очува сећање на догађаје везане за владарску породицу. Овај вид комерцијализације династије имао је подједнак значај у ширењу династичке пропаганде као и текстови у штампи који су били нека врста посредника између владара и народа. Док описи у новинама, код читаоца стварају осећај непосредног доживљаја, разгледнице нуде визуелну информацију.

Путовање краља Петра I Карађорђевића 1907. године је популарисано преко опширних описа у *Српским новинама*⁵⁴ и *Политици*⁵⁵ и штампањем разгледница. Позната су три мотива из ове серије. Један од њих је простор испред јагодинске Цркве Св. апостола Петра и Павла где су подигнути славолук и хладњак. Од декорације се виде тробојке, гирланде и зеленило. У горњем делу аверса штампан је натпис на српском и немачком језику: „Приликом доласка Њ. В. краља Петра I у цркву у Јагодини“. Други мотив представља улаз у комплекс Јагодинске пиваре са гирландама, тробојкама и јарболом обмотаним тробојном траком на чијем је врху застава. (сл. 2 и 3) Краљ је приликом боравка у Јагодини одсео у кући власника пиваре, Михаила Косовљанина, радикалског посланика. Владарева шетња по парку ове фабрике, уз натпис: „Њ. В. краљ Петар I у парку Пиваре Јагодина“ представљена је на трећој разгледници из ове серије. У првом плану види се део фонтане која се налазила у овом парку. Све три разгледнице су израђене у техници колотипије и ручно су колорисане.

Као издавачи ових разгледница потписани су Ђорђевић и Гилић. Поред књижара Димитрија Аранђеловића, они су први издавачи јагодинских разгледница.⁵⁶ Љуба Гилић је рођен у Коњуху код Крушевца, одакле је дошао у Јагодину. Имао је трговину, кафану и пиљарницу. Са ортаком Ђорђевићем отворио је књижару, а убрзо и штампарију. Као издавачи разгледница Јагодине могу се пратити током прве деценије XX

⁵⁰М. Тимотијевић, Јубилеј као колективна репрезентација : прослава 50-годишњице Таковског устанка у Топчидеру 1865. године, 18-22.

⁵¹V. van Osta, *The Emperor's New Clothes : the Reappearance of the Performing Monarchy in Europe, c. 1870-1914, Mystifying the Monarch : Studies on Discourse, Power and History*, Ed. by J. Deploige, G. Denckere, Amsterdam 2006, 181-192 (посебно 188-192).

⁵²Н. Макуљевић, Визуелна култура национализма и конституисање приватног идентитета, *Годишњак за друштвену историју* 2-3, Београд 2004, 61; Ј. Ђурић, *Стакло у Србији XIX века*, каталог, Музеј примењене уметности, Београд 1984, кат. бр. 108, 237, стр. 49.

⁵³Ј. Пераћ, н. д., 71-77, 267-275, 278-279, 327-332; М. Тимотијевић, Престоничка урбана меморија и флексибилна национална географија : саћење младнице Таковског грма у београдском Дворском парку, *Наслеђе*, бр. 10, Београд 2009, 24.

⁵⁴*Српске новине*, год. LXXIV, бр. 176, 8. август 1907; *Српске новине*, год. LXXIV, бр. 177, 9. август 1907; *Српске новине*, год. LXXIV, бр. 178, 10. август 1907; *Српске новине*, год. LXXIV, бр. 180, 12. август 1907; *Српске новине*, год. LXXIV, бр. 181, 14. август 1907; *Српске новине*, год. LXXIV, бр. 182, 15. август 1907.

⁵⁵*Политика*, бр. 1276, 7. август 1907; *Политика*, бр. 1277, 8. август 1907; *Политика*, бр. 1278, 9. август 1907; *Политика*, бр. 1280, 11. август 1907; *Политика*, бр. 1281, 12. август 1907.

⁵⁶Ј. Грујић, *нав. дело*, 100, 103.

2. Н. В. Краљ Петар I у парку пиваре у Јагодини, 1907, Завичајни музеј Јагодина, инв. бр. 09-187
 2. His Majesty the King Petar I in the Park of Jagodina Brewery, 1907, Regional Museum of Jagodina, inv. no. 09-187

века. Углавном су штампали црно-беле разгледнице са два мотива, у техници колотиписе. Гилић се након продаје имовине, настанио у Београду где је и умро.⁵⁷ Подаци о његовом ортаку Ђорђевићу за сада нису познати.

Детаљ на разгледници са представом Јагодинске пиваре пружа информацију о томе ко је био аутор ових снимака. У доњем десном углу очуван је потпис фотографа Милана Вучића (1873-1937). На основу аналогije, истом фотографу би се приписали и остали снимци. Милан М. Вучић је рођен у Јагодини. Потиче из богате трговачке породице која се доселила из Врања. За фотографију се заинтересовао боравећи у Бечу.⁵⁸ Био је један од излагача на Првој изложби фотографских

аматера која је отворена маја 1901. године у простору Грађанске Касине у Београду. На овој изложби је изложено десет Вучићевих фотографија.⁵⁹ Убрзо је постао и члан Клуба фотографских аматера.⁶⁰ Најпре се бавио трговином, а почетком XX века је отворио савремено опремљен фотографски атеље у центру Јагодине који је радио једну деценију.

* * *

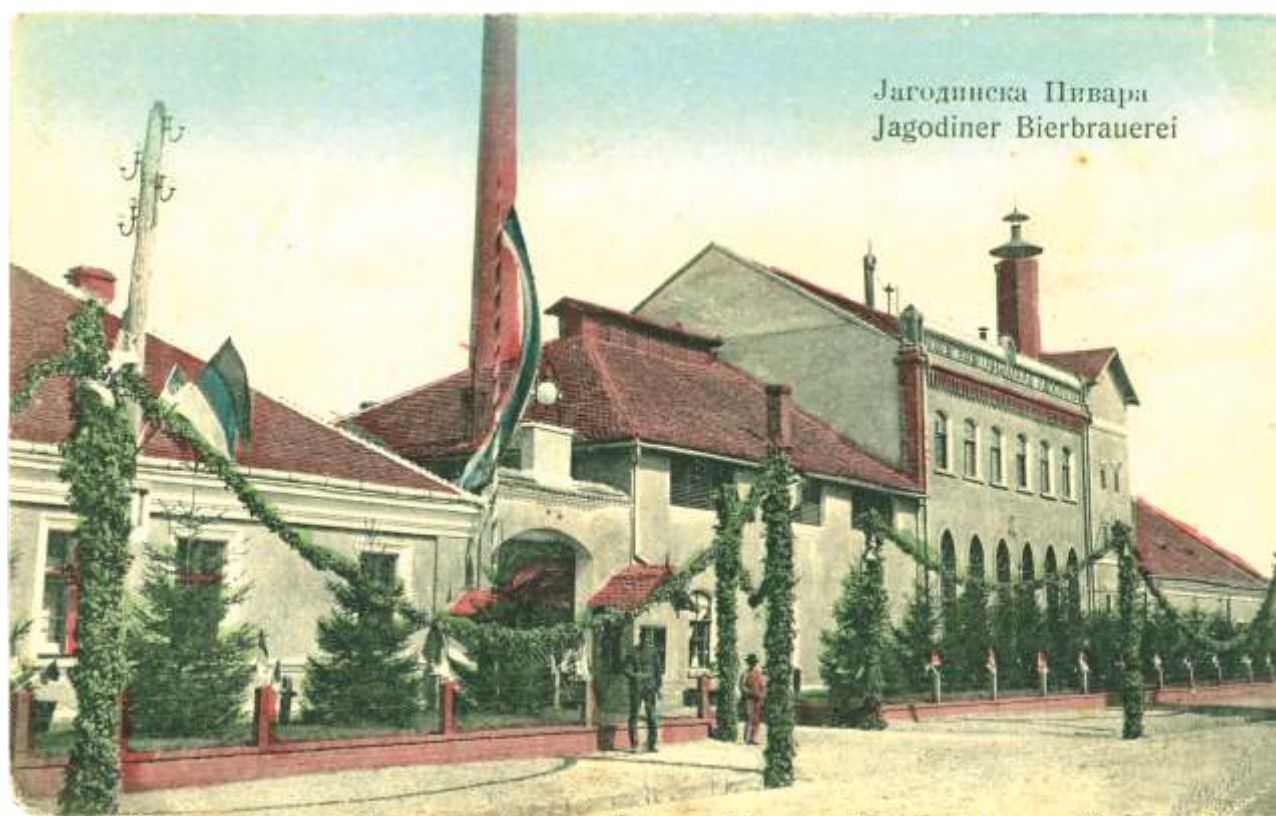
Потреба краља Петра I Карађорђевића да обезбеди популарност и учврсти династију одразила се у његовој династичкој пропаганди. Легитимитет власти заснивао је на заслугама свог претка и родоначелника династије, Карађорђа, а популарност код својих поданика

⁵⁷Податке о Љуби Гилићу уступио ми је његов потомак Слободан Марковић, колекционар разгледница из Крушевца.

⁵⁸Љ. Здравковић, *Фотографија у Јагодини 1870-1941*, каталог изложбе, Завичајни музеј, Јагодина 1993, 13-15.

⁵⁹Б. Дебељковић, *Прва изложба фотоаматера у Београду 1901. године*, каталог изложбе, Београд 1989, без пагинације.

⁶⁰Б. Дебељковић, *Стара српска фотографија*, Београд 1977, 39-40.

3. Јагодинска пивара, 1907, колекција Михаила Поповића, Јагодина
3. Jagodina Brewery, 1907, collection of Mihailo Popović, Jagodina

стицао је активном улогом у јавном животу. По доласку на власт кренуо је на пропагандна путовања по земљи, која је наставио и у годинама након крунисања. Краљу су приређивани, брижљиво режирани, свечани дочеци, а снимци који су тада настали репродуковани су и на разгледницама. Оне су, у садејству са другим масовним медијима, омогућавале да се жељене идеје брзо пренесу до најшире јавности, али и да се догађајима везаним за владара и чланове његове породице обезбеди место у јавном заједничком сећању.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Тимотијевић, *Паја Јовановић*, каталог изложбе, Галерија САНУ, Београд 2010.
- М. Тимотијевић, Престоничка урбана меморија и флексибилна национална географија : сађење младике Таковског грма у београдском Дворском парку, *Наслеђе*, књ. X, Градски завод за заштиту споменика културе, Београд 2009.
- Ј. Пераћ, *Разгледнице у Србији 1895-1914*, каталог изложбе, Музеј примењене уметности, Београд 2009.
- М. Тимотијевић, Јубилеј као колективна репрезентација : прослава 50-годишњице Таковског устанка у Топчидеру 1865. године, *Наслеђе*, књ. IX, Градски завод за заштиту споменика културе, Београд 2008.
- Д. Стојановић, *Калдрма и асфалт : урбанизација и европеизација Београда 1890-1914*, Београд 2008.
- В. Симић, Свет детета и његова слика у српској уметности 19. века, *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, приредили А. Столић и Н. Макуљевић, Београд 2006.
- V. van Osta, *The Emperor's New Clothes : the Reappearance of the Performing Monarchy in Europe, c. 1870-1914, Mystifying the Monarch : Studies on Discourse, Power and History*, ed. by J. Deploige, G. Denckere, Amsterdam 2006
- Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, Београд 2006.
- Д. Давидов, *Српска графика XVIII*, Београд 2006.
- Ј. Грујић, Разгледнице Јагодине из збирке Завичајног музеја 1901-1940, *Корени*, бр. IV, Историјски архив Јагодине, Јагодина 2006.
- И. Борозан, *Репрезентативна култура и политичка пропаганда : споменик кнезу Милошу у Неготину*, Београд 2006.
- D. L. Unowsky, *The Pomp and Politics of Patriotism : Imperial Celebrations in Habsburg Austria, 1848-1916*, West Lafayette 2005.
- Б. Мишић, Ефемерни спектакл : проглашење Краљевине Србије 1882, *Наслеђе*, књ. VI, Градски завод за заштиту споменика културе, Београд 2005.
- Н. Макуљевић, Визуелна култура национализма и конституисање приватног идентитета, *Годишњак за друштвену историју*, књ. 2-3, Удружење за друштвену историју, Београд 2004.
- Д. Јовановић, Јагодинска, Ћупријска и Параћинска нахија у Првом српском устанку, *Корени*, бр. II, Историјски архив Јагодине, Јагодина 2004.
- Х. Хердер, *Европа у деветнаестом веку*, Београд 2003.
- Н. Макуљевић, Ефемерни спектакл у мултикултуралном Београду: Повратак Вучића и Петронијевића у Србију, *Београд у делима европских путописаца*, Београд 2003.
- М. Тимотијевић, Религиозно сликарство као историјска истина, *Саопштења*, св. 34, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд 2002.
- М. Тимотијевић, Мит о националном хероју спаситељу и подизање споменика кнезу Михаилу М. Обреновићу III, *Наслеђе*, књ. IV, Градски завод за заштиту споменика културе, Београд 2002.
- Д. Поповић, Српска владарска *translatio* као тријумфални *adventus*, *Трећа југословенска конференција византолога*, Крушевац 10-13. мај 2000, Београд : Крушевац 2002.
- С. Марјановић-Душанић, *Rex imago dei : о српској преради Агапитовог владарског огледала*, *Трећа југословенска конференција византолога*, Крушевац 10-13. мај 2000, Београд : Крушевац 2002.
- М. Тимотијевић, Херој пера као путник : типолошка генеза јавних и националних споменика и Валдецова скулптура Доситеја Обрадовића, *Наслеђе*, књ. III, Градски завод за заштиту споменика културе, Београд 2001.
- М. Јевтовић, Споменик Карађорђу Пашка Вучетића, *Наслеђе*, књ. III, Градски завод за заштиту споменика културе, Београд 2001.
- Childhood in South East Europe : Historical Perspectives on Growing up in the 19th and 20th Century*, ed. by S. Naumović, M. Jovanović, Belgrade : Graz 2001.
- Љ. П. Ристић, Краљеви у Краљеву, *Рудо Поље-Карановац-Краљево*, Београд : Краљево 2000.

- Р. Жирарде, *Политички митови и митологије*, Београд 2000.
- А. Д. Смит, *Национални идентитет*, Београд 1998.
- Г. Малић, *Милан Јовановић, фотограф*, каталог изложбе, Галерија Српске академије наука и уметности, Београд 1997.
- Ј. Ђорђевић, *Политичке светковине и ритуали*, Београд 1997.
- А. Д. Smith, *The Ethnic Origins on Nations*, Cambridge (Massachusetts) 1996.
- Н. Макуљевић, Прилог познавању сликаних програма владарских тронов у Србији (1804-1914), *Саопштења*, св. XXV–XXVI, Републички Завод за заштиту споменика културе, Београд 1995/1996.
- Љ. Здравковић, *Фотографија у Јагодини 1870-1941*, каталог изложбе, Завичајни музеј, Јагодина 1993.
- М. McCormick, *Eternal Victory: Triumphal Rulership in Late Antiquity, Byzantium and the Early Medieval West*, Cambridge 1990.
- Д. Р. Живојиновић, *Краљ Петар I Карађорђевић*, књ. 2, Београд 1990.
- М. Тимотијевић, Визитација манастира Шишатовца у XVIII веку : прилог истраживању ефемерног спектакла, *Манастир Шишатовца : зборник радова*, Београд 1989.
- М. Јовановић, *Опленац : Храм Светог Ђорђа и маузолеј Карађорђевића*, Топола 1989.
- Б. Дебељаковић, *Прва изложба фотоаматера у Београду 1901. године*, каталог изложбе, Београд 1989.
- М. Тимотијевић, Ефемерни спектакл за време кнеза Милоша и Михаила Обреновића, *Перистил*, бр. 31-32, Загреб 1988/1989.
- М. Тимотијевић, Џефаревевићев бакрорез Св. Стефан Штиљановић и визитација манастира Шишатовца 1753. године, *Свеске Друштва историчара уметности*, бр. 18, год. X, Београд 1987.
- Д. Тошић, Идеје и расправе о Карађорђевој споменику у документима српске штампе 1857. године, *Годишњак Музеја града Београда*, књ. XXXII, Београд 1985.
- R. Strong, *Art and Power ; Renaissance Festivals 1450–1650*, Berkley (Los Angeles) 1984.
- Ј. Ђурић, *Стакло у Србији XIX века*, каталог изложбе, Музеј примењене уметности, Београд 1984.
- Е. Canetti, *Masa i моћ*, Zagreb 1984.
- S. Mac Cormack, Change and Continuity in Late Antiquity : The Ceremony of Adventus, *Historia*, No. 21, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1972.
- А. Ујес, *Карађорђе у драми и позоришту*, каталог изложбе, Галерија САНУ, књ. 8, Београд 1970.
- С. Дечанац, *Владалац и народ*, Београд 1897.
- В. Карић, *Србија, опис земље, народа и државе*, Београд 1887.

JASMINA TRAJKOV *

THE ROLE OF POSTCARDS WITH IMAGES OF PUBLIC CELEBRATIONS IN THE DYNASTIC PROPAGANDA OF PETAR I KARADJORDJEVIĆ

Summary

This paper deals with needs of king Petar I Karadjordjević to ensure his popularity and popularity of the Karađorđević dynasty through his presence in the public and his contacts with people. In this attempt mass media played a major role, and postcards presented the most efficient way to get the visually shaped ideological message through to the masses.

This need of the king was a consequence of changes that happened in relation to old politics of dynastic propaganda programs. According to new democratized structure of the ruler's symbolic image, the sovereignty of the ruler and his power were not based on divine but on the will of the people. The decrease in authority of the idea that a ruler's power originated from heaven and introducing citizens into the public political arena, imposed a need for a new representative culture. In that way that the existence and stability would be guaranteed to the newly established order.

King Petar accepted the idea of a people's ruler that was present in Serbia during the Obrenović dynasty. Soon after his coming to the throne, he started his first journey around

Serbia, and in the years that followed he had a prominent role in the public life of the country. In the summer of 1907 King Petar, accompanied by the Prince Aleksandar, visited places on the way from Brestovačka Banja to Jagodina. The ruler got an official welcome with the elements that were typical for spectacles of earlier periods and that were based on European practice originating from ancient times. The necessity for insistence on the legitimacy of his power conditioned the need for emphasizing the role of the founder of the Karađorđević dynasty. Besides press that gave detailed descriptions of king's journey, the publishers from Jagodina printed postcards with motifs of public celebrations regarding king's reception in Jagodina that was the last stop on his journey in 1907.

Due to their characteristics, the postcards were suitable medium in the service of dynastic propaganda. In addition to portraits of the ruler and members of his family, the postcards with motives of public celebrations of political-dynastic character were printed. Since the main characteristic of these celebrations is ephemerality, postcards ensured that the memory of the events related to the ruling dynasty were kept alive.